

Katarzyna Baran

"Inkunabuły w zbiorach Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego w Pelplinie", Janusz Tondel, Toruń-Pelplin 2007 : [recenzja]

Bibliotheca Nostra : śląski kwartalnik naukowy 2/2, 139-141

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KATARZYNA BARAN
*Biblioteka Główna Akademii Wychowania Fizycznego
im. Jerzego Kukuczki w Katowicach*

Janusz Tondel: *Inkunabuły w zbiorach Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego w Pelplinie*. Toruń : Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika ; Pelplin : „Bernardinum”, 2007. - 619 s. - ISBN 978-83-231-2143-5. ISBN 978-83-7380-547-7

W 2007 r. w koedycji Wydawnictwa Naukowego Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu i Wydawnictwa „Bernardinum” w Pelplinie ukazała się publikacja Janusza Tondela, opisująca zbiór inkunabułów jednej z największych bibliotek seminaryjnych w Polsce. Książka przedstawia wyniki kilkuletnich badań, prowadzonych przez Autora nad tym typem dokumentów.

Dzieło w twardej, płóciennej oprawie prezentuje się okazale. Ma bogatą szatę edytorską, opracowaną przez typografa Andrzeja Tomaszewskiego. Do tekstu dołączono liczne zdjęcia, które w większości wykonał Andrzej R. Skowroński. W omawianym tomie zamieszczono wspomnienie pośmiertne „Skromny erudyta, badacz i miłośnik starych książek”, poświęcone toruńskiemu bibliotekarzowi Leopoldowi Jarzębowskiemu.

We wstępie scharakteryzowano stan badań nad inkunabułami w Polsce oraz Biblioteką Seminaryjną w Pelplinie, która dzięki kolekcji liczącej 487 pozycji bibliograficznych należy do najzasobniejszych w paleotypy książnic w naszym kraju. O bezcennej wartości jej kolekcji świadczą m.in.: największe dzieło sztuki typograficznej – dwutomowa *Biblia 42-wierszowa* Gutenberga; rozprawa Arystotelesa *Logica vetus, cum commento*; traktat Tomasza z Akwinu *De articulis fidei et ecclesiae sacramentis*; *Commentarius in primum librum Sententiarium Petri Lombardi* św. Bonawentury oraz *Soliloquium animae* Tomasza a Kempis; dwutomowe dzieło pióra Aleksandra de Willa Dei *Doctrinale*; najstarszy druk pomorski, zachowany jedynie w dwóch egzemplarzach – *Żywot Doroty (Das leben der seligen frawen Dorothee)* Jana z Kwidzyna; unikatowy na skalę światową inkunabuł autorstwa Jana z Garlandii *Serba deponentalia* (ok. 1490 r.); siedemdziesiąt dwa XV-

-wieczne paleotypy występujące w polskich bibliotekach tylko w jednym egzemplarzu, właśnie pelplińskim, oraz zabytki XV-wiecznej sztuki iluminatorskiej.

Częścią opisową dzieła jest rozdział „Dzieje oraz opis inkunabułów pelplińskich”, w którym dużo uwagi poświęcono proveniencjom oraz rękopiśmiennym elementom wyposażenia niezwyklej kolekcji pelplińskiej, klasyfikując je do „pierwocin sztuki typograficznej”. Bardzo szczegółowo omówiono różne rodzaje okładczyń, dołączając bogatą dokumentację ilustrującą oprawy, tłoczenia, zdobienia, zapinki, klamry, guzy. Na końcu rozdziału dodano niemiecki przekład, uzupełniony streszczeniem w języku angielskim.

Najważniejszą częścią publikacji jest rozdział „Inkunabuły pelplińskie”, zawierający drukowany katalog 487 tytułów, poprzedzony wykazem skrótów cytowanej literatury i rejestrem skrótów ogólnych. Opis inkunabułów składa się z dwóch części – bibliograficznej i zawierającej indywidualne cechy opisywanego egzemplarza. Opisy do części pierwszej, przejęte z centralnego katalogu inkunabułów, zawierają: nazwisko autora podane majuskułą; tytuł poszerzony o nazwiska komentatorów, wydawców, tłumaczy i innych osób mających udział w powstaniu tekstu; adres wydawniczy (nazwa miejscowości w brzmieniu współczesnym w mianowniku, nazwisko drukarza, dokładna data ukazania się druku); format. Nie podano objętości inkunabułu, zgodnie z zasadą przyjętą w tego typu katalogach. Wymieniono źródła, które ułatwiły identyfikację opisywanych egzemplarzy (*Gesamtkatalog der Wiegendrucke*, *Repertorium* L. Haina, *Suplement* W. A. Copingera) oraz numer, pod którym figuruje w centralnym katalogu. Podano następnie charakterystykę indywidualnych cech inkunabułu, informację o defektach (brakujących elementach publikacji – karty, strony, składki, większe fragmenty tekstu) – w przypadku niekompletnych wydawnictw wielotomowych wskazano numer zachowanej części; podano informację o rękopiśmiennych dekoracjach (kolory inicjałów, rubryk), proveniencji (uwzględniono wszystkie znaki własnościowe); opisano oprawę (rodzaj materiału, zdobienia, guzy, klamry, okucia, zapięcia). Pozostałe dane umieszczono pod monogramem NB (nota bene) – wzmianki o dołączonych kartach, składkach z tekstem rękopiśmiennym uzupełniającym brakujące karty druku, o wszytych czystych kartach na komentarze i osobiste zapiski. Na końcu zamieszczono sygnaturę Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego w Pelplinie.

Po katalogu głównym podano wykaz 19 paleotypów, które kiedyś były przechowywane w zbiorach księżnicy; następnie umieszczono listę 127 inkunabułów zaginionych podczas II wojny światowej. Ich opisy bibliograficzne zaczerpnięto z rozdziału „Inkunabuły zarejestrowane w Centralnym Katalogu do września 1939, po roku 1945 nie odnalezione na terenie Polski. Spis wraz z indeksami katalogu centralnego (*Incunabula quae in bibliothecis Poloniae asservantur*. T. 2, *Addenda, indices*. Moderante A. Kawecka-Gryczowa, composuerunt M. Bohonos, M. Spandowski, E. Szandorowska). Wratislaviae, 1992). W dalszej kolejności wymieniono „Wykaz rzadkich inkunabułów zachowanych w Polsce w jednym pelplińskim egzemplarzu”, zawierający opisy 73 tytułów, po nim „Rejestr druków z XVI wieku współoprawnych z inkunabułami”, składający się z 39 pozycji.

Ostatnią część publikacji stanowi zespół skorowidzów, zawierający: indeks proveniencji, wykaz właścicieli w układzie alfabetycznym, indeks alfabetyczny i topo-typograficzny drukarzy i nakładców, wykaz introligatorów oraz grup opraw, konkordancje sygnatur bibliotecznych i numerów katalogu, konkordancje numerów bibliograficznych z pozycjami katalogu. Pracę kończy spis licznych ilustracji, które niewątpliwie wzbogacają to dzieło.

Pozycja znalazła uznanie w środowisku bibliofilskim, o czym świadczą zdobyte laury. Autor został wyróżniony nagrodą indywidualną II stopnia przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz Nagrodą Naukową SBP im. Adama Łysakowskiego za rok 2007. Porozumienie Wydawców Książki Historycznej przyznało z kolei wydawnictwom nagrodę KLIO II stopnia w kategorii edytorskiej podczas XVII Targów Książki Historycznej w Warszawie za wybitny wkład w popularyzację historii. Podczas XII Poznańskich Dni Książki Naukowej publikacja zdobyła I wyróżnienie w konkursie na Najlepszą Książkę Akademicką w roku 2008.